

ANADOLU COĞRAFYASINDA GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE FINDIK

Haydar KURT¹, Sinem GÜLER²

¹T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü, ANKARA

²T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü, ANKARA

ÖZET

Türkiye dünya fındık üretim ve ticaretindeki %70’lik pay ile en büyük üretici konumundadır. Türkiye’yi İtalya, ABD, Gürcistan, Azerbaycan, Çin takip etmektedir. Anadolu coğrafyasında fetih öncesi (1403 yılından beri) fındık ihracatı yapılmaktadır. 1461 yılında Trabzon’un fethinden sonra fındık Osmanlı İmparatorluğu için önemli bir ihraç ürünü haline gelmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında en önemli gelir kaynaklarından birisini oluşturmuştur. Türkiye fındık üretim alanları son yıllarda kontrolsüz bir şekilde artış göstererek 705.000 ha’a çıkmıştır. Ancak üretimde istikrarlı bir artış sağlanamamıştır. Üretim yıldan yıla farklılık göstererek 500.000 ton ile 800.000 ton arasında değişmektedir. Türkiye geçmiş yıllarda dünya fındık üretiminin %80’ini tek başına karşılamıştır. Ancak son yıllarda birçok üretici ülkenin üretim alanlarını artırması, yeni üretici ülkelerin devreye girmesi ve Türkiye’deki üretimin zirai don ve periyodisite gibi olaylardan olumsuz etkilenmesi nedeniyle üretim bazı yıllar %65’lere kadar düşmüştür. Buna rağmen fındık uzun yıllardan beri Türk tarımının lokomotif olan en önemli tarımsal ürünlerden birisidir. Fındığın Türkiye’nin tarımsal ihracatı içerisindeki payı azalmasına rağmen %10’dan fazladır. Fındık Türkiye için stratejik bir öneme sahiptir. Ancak, bahçelerin çoğu bakımsız ve verimsizdir. Bu durum, yıldan yıla verimde dalgalanmaların yanı sıra piyasada fiyat istikrarsızlığına da zemin hazırlamakta ve alıcı firmaları alternatif arayışlara yöneltmektedir. Bu durumlar göz önüne alınarak, ülkemiz fındık politikaları yeniden gözden geçirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Fındık, üretim, verim, ihracat, Osmanlı İmparatorluğu, Türkiye

HAZELNUT FROM PAST TO PRESENT IN THE ANATOLIA GEOGRAPHY

ABSTRACT

Turkey is the biggest producer with a 70 percent share in the world hazelnut production and trade. Italy, USA, Georgia, Azerbaijan, China follow Turkey. In Anatolia, hazelnut export has been made since pre-conquest (1043). After the conquest of Trabzon in 1461, hazelnut became an important export product for the Ottoman Empire. It was one of the most important income sources in the first years of there public. Turkey’s hazelnut production areas have been up to 705,000 ha uncontrolledly in recent years. However, a steady increase in production has not been achieved. Production varies from 500,000 tons to 800,000 tons, varying year by year. In the past year, Turkey carried out 80 percent of the world hazelnut production alone. However, in recent years production has dropped by 65 percent for some years due to the increase of the production areas of many producer countries, the introduction of new producer countries and adverse impact of events such as agricultural frost and periodicity on Turkish hazelnut production. However, hazelnut is one of the most important agricultural products that is locomotive of Turkish agriculture for many years. Although the share in Turkey’s agricultural export is low, it is more than 10 percent. Hazelnut has a strategic importance for Turkey. But most of orchards are neglected and unproductive. This situation leads to price instability in the market and buyers tend to seek alternatives as well as fluctuations in productivity year by year. Taking these into consideration, our country’s hazelnut policies should be re-examined.

Keywords: Hazelnut, production, yield, export, Ottoman Empire, Turkey

GİRİŞ

Fındık bitkiler aleminde *Fagales* takımının *Betulaceae* familyası içinde yer alan, *Corylus* cinsine ait sert kabuklu bir meyvedir. Fındık Kuzey yarım kürede (36°–41° kuzey enlemleri arasında) ılıman iklim kuşağında kendine özgü iklim koşullarında, kıydan 30 km iç kesimlere,

çeşitlere bağlı olarak 750–1.400 m rakıma kadar olan yerlerde kaliteli ürün vermektedir. Türk fındık çeşitleri *C. avellana* L. ve *C. maxima* L.’nin melezleri olarak bilinmektedir (Ayfer ve ark., 1986). Fındık; Artvin’den Kırklareli’ne kadar uzanan Kuzey Anadolu kıyıları ve Kuzey geçit bölgelerinde yoğun olarak yetiştirilmektedir.

Çin kaynaklarına göre fındık 5000 yıl önce uzak doğudan İran üzerinden Karadeniz kıyılarına kadar ulaşmış ve burada denizin serin ve rutubetli havasını teneffüs ettikten sonra bu toprakları kendine anavatan seçmiştir. Tanrıların yiyeceği olarak bilinen fındığın kültüre alınma tarihi 2500 yıl öncesine kadar dayanmakta olup; ilk kültüre alınma yeri Trabzon ve çevresidir (Peker, 1960). Bu nedenle fındığının anavatanı Doğu Karadeniz Bölgesi olarak bilinmektedir. Fındık, Roma İmparatorluğu zamanından beri özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi'ni simgeleyen, Avrupa'da adıyla Anadolu çağrışımı yaratan az sayıda geleneksel ihraç ürünlerimizden biridir.

Trabzon'un 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilmesi ile bu kutsal ürün bölgesi tamamen Osmanlı idaresi altına girmiş olup, fındık imparatorluğun en önemli ihraç ürünlerinden biri haline gelmiştir.

Fındık mono kültür bir tarımsal yapıya sahip olan Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, özellikle Trabzon, Giresun ve Ordu ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Türkiye Dünya fındık üretim alanlarının %75'ine fındık üretiminin %68'ine sahiptir. Fındık tek kuruş ithal girdi olmaksızın ülkemiz ekonomisine her yıl 1,5–2 milyar \$ döviz kazandırmaktadır. Türkiye'de fındık yaklaşık 705.000 ha alanda yetiştirilmekte olup, 400 bin aile ve 2,5 milyon insanın yegâne geçim kaynağını oluşturan stratejik bir üründür.

FINDIĞIN ÜLKEMİZ İÇİN ÖNEMİ VE COĞRAFI YAYILIŞI

Fındık Doğu Karadeniz Bölgesi ekonomisi için temel unsur olmakla beraber aynı zamanda sosyolojik olarak da ele alınması gereken bir üründür. Kırsal yaşamın sürdürülmesi ve kırsal nüfusun yerinde istihdamı ülkemiz için son derece önemlidir. Fındık dışında bir alternatif üretim imkânı görülmeyen, arazi yapısı nedeniyle hayat şartlarının zor olduğu Karadeniz coğrafyasında, kırsal yaşamın sürdürülebilir kılınmasında ve göçün önlenmesinde fındık yegâne ürün olarak kendini göstermektedir.

Türkiye'de 50'ye yakın ilde doğal florada fındık bulunmakta ve birçoğunda yetiştiriciliği yapılmaktadır. Türkiye'de fındık alanları üç kategoriye ayrılmaktadır.

I. Standart Bölge: Artvin, Rize, Trabzon, Giresun ve Ordu illerini kapsamakta olup;

Türkiye'de fındık üretiminin ilk başladığı bölgedir. Bu bölgedeki bahçeler genellikle yaşlı

ve ekonomik ömrünü tamamlamış oldukça eğimli alanlardır. Türkiye'de fındık üretiminin diğer bölgelere yayılması büyük ölçüde bu illerden o bölgelere olan göçler yoluyla olmuştur.

II. Standart Bölge: Bu bölgede denize paralel yüksek dağlar bulunmadığından yetiştirme alanı iç bölgelere kadar ilerlemiştir. Bu bölgede fındık üretimi birinci standart bölgeye göre çok sonra başlamıştır. Bu bölgenin fındık üretiminde 50–60 yıllık bir geçmişi vardır. Fındık üretimine sonradan başlamanın avantajı ile bahçeler daha düzgün kurulmuş, toprak derinliği daha çok ve eğimi daha az dolayısı ile verim daha yüksek olduğundan karlılıkta yüksektir. Bu durum üretim alanlarının genişlemesini özendirir. Genellikle orta ve batı Karadeniz illeri olan Samsun, Sinop, Kastamonu, Bartın, Zonguldak, Düzce, Sakarya, Kocaeli, Bolu ve Tokat illerini kapsamaktadır.

III. Standart Bölge (Çerezlik Bölge): Bursa, Yalova, İstanbul, Çanakkale, Kütahya, Balıkesir, Bilecik, Manisa, İzmir, Denizli, Aydın, Muğla, Antalya, Mersin, Isparta, Konya, Eskişehir, Afyon, Adana, Osmaniye, Hatay, Kahramanmaraş, Sivas, Şanlıurfa, Mardin, Amasya, Elâzığ, Tunceli, Erzurum ve Bitlis'tir.

Birinci ve ikinci Standart bölgede fındık ticari ürün niteliğinde olup üretim pazar için yapılırken, üçüncü standart bölgede fındığın ekonomik bir önemi yoktur. Üretim genellikle ailelerin çerezlik ihtiyacını karşılamak amacıyla yapılmaktadır.

OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDE FINDIK

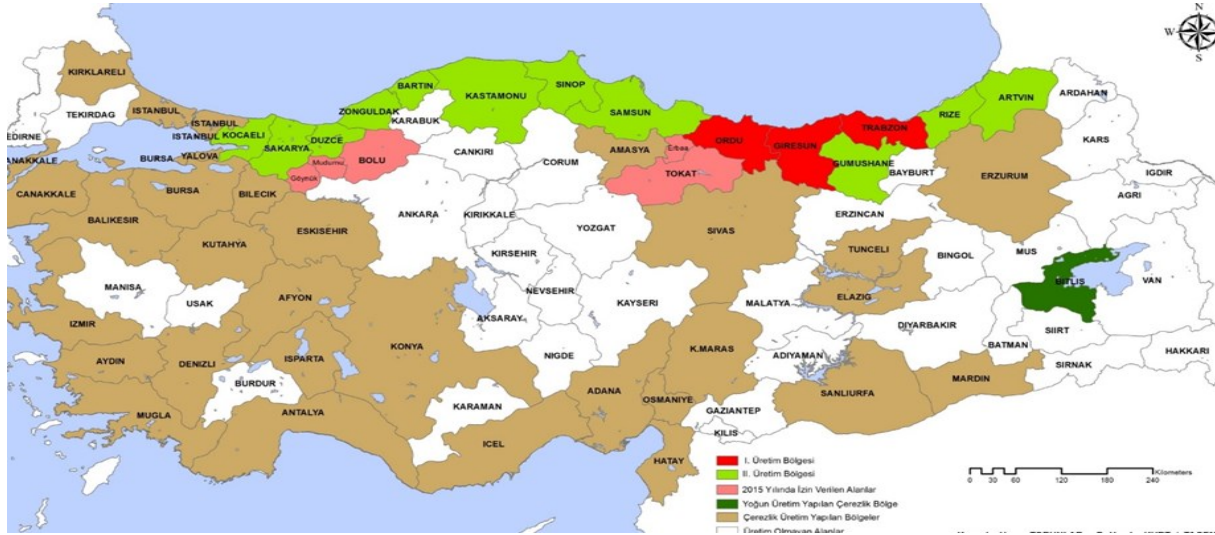
Fındığın kültüre alındığı ilk yer olan Trabzon kıyılarından fethin yaklaşık 50 yıl öncesinden (1403 yılından) beri, Trabzon ve İstanbul limanları üzerinden Avrupa'ya fındık ihracatı yapılmakta idi. Bu duruma göre fındık Türk milleri için 557 yıllık, Karadeniz Bölgesi için yaklaşık 615 yıllık önemli bir ihraç ürünüdür.

İmparatorluk döneminde Trabzon'un en önemli geçim kaynağını oluşturmaktaydı. Fındık toplam tarım alanlarının %33'ünü kapsamakta olup, mısırdan sonra en çok tarımı yapılan üründü. Bu yıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun ticari ilişkilerinde Çarlık Rusya'sının önemli bir yeri vardı. Rum Ermeni ve Türk iş adamları fındık ihracatı karşılığında Rusya'dan çeşitli giyim eşyaları ithal ederlerdi. İmparatorluk döneminde Trabzon vilayeti ve sancaklarının 1878–1913 yıllarına ait fındık ihracat miktarı ve değerine

ilişkin veriler aşağıdaki çizelgede verilmiştir (Çizelge 1).

Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki mevcut kayıtlara göre 1878–1913 yılları arasındaki fındık ihracatı incelendiğinde, günümüz para birimi ile fındık fiyatının 8,5–32,5 ₺ arasında değişim

gösterdiği görülmektedir. Ayrıca bu yıllarda fındık ihracatının genel ihracat içerisindeki payı %6,5 ile %29 arasında değiştiği görülmekte olup bu yıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nun ihracat rakamları ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır (Çizelge 2).

Şekil 1. Türkiye fındık üretim bölgeleri

Figure 1. Turkey's hazelnut production zones

Çizelge 1. Osmanlı İmparatorluğu döneminde fındık ihracatı (1878–1913)

Table 1. Hazelnut export during the Ottoman Empire period (1878–1913)

Yıllar Year	Miktar (ton) Quantity	Fiyat (ton/Lira) Price	Toplam (altın/Lira) Total (gold/Lira)	Yıllar Year	Miktar (ton) Quantity	Fiyat (ton/Lira) Price	Toplam (altın/Lira) Total (gold/Lira)
1878	4.568	14,72	67.218	1893	8.570	16,44	140.869
1879	5.414	13,54	73.289	1894	13.982	12,68	177.252
1880	6.330	14,23	90.064	1895	14.059	15,61	219.522
1881	8.507	11,86	10.888	1896	10.708	14,52	155.437
1882	5.049	37,84	191.072	1897	18.203	15,94	290.234
1883	7.948	10,99	85.161	1898	10.705	12,78	136.849
1884	11.250	12,73	143.244	1899	6.361	13,12	83.476
1885	12.274	12,56	154.217	1900	8.201	14,06	115.352
1886	9.142	14,61	133.549	1905	14.703	19,96	293.512
1887	4.906	14,07	69.030	1907	14.789	35,83	529.949
1888	9.761	14,20	138.615	1908	14.864	35,99	534.931
1889	18.866	14,42	271.965	1909	14.332	47,04	674.221
1890	8.173	14,53	118.862	1910	33.360	37,18	1.240.519
1891	10.431	18,88	196.989	1911	20.508	46,73	958.270
1892	12.670	14,95	189.415	1913	22.455	50,71	1.138.674

Kaynak: Kemal Peker; 550 yıllık bir mahsul fındık, 1953

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA FINDIK

Cumhuriyetin ilk yıllarından 1952 yılına kadar olan süreçte fındık üretiminin dalgalanmalar gösterdiği görülmektedir. 1929 fındık üretim miktarı 7.453 ton olurken ortalama verim 11,4

kg/da olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında (1923–1952) en yüksek üretim 91.620 ton ve 140,9 kg/da verim ile 1939 yılında gerçekleşmiştir (Çizelge 3). 1945 yılı nüfus sayımına göre Karadeniz Bölgesinde fındıkla uğraşan 736.560 üretici olup; üretici başına ayda ortalama 340 TL gelir düşmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarından

1952'ye kadar otuz yıllık dönemde Hopa'dan Terme'ye kadar uzanan kıyı şeridinde fındık alanları 60.000–65.000 ha civarındadır.

Karadeniz Bölgesi'nde fındığın yanında en önemli tarımsal ürün halkın beslenmesinde önemli bir yeri olan mısırdır. Mısırın, II. Dünya Savaşı yıllarına gelinceye kadar fındığa göre fiyatı oldukça ucuz kalmış, hatta bazı yıllar 1 kg fındıkla 7 kg mısır alınabilmektedir. Bunu takip eden yıllarda ise durum fındık aleyhinde dönmüş ve 2 kg fındıkla 1 kg mısır ancak alınabilmektedir. 1952 yılında hükümet bu duruma müdahale ederek mısır fiyatlarını 20 kuruşa çekerken fındık fiyatını da 100 kuruş olarak belirlemiştir (Çizelge 4).

Dünya fındık üretiminde 1925–1952 yılları arasında, Türkiye'den sonra en önemli fındık üreticisi İspanya'dır. İtalya fındık üretiminde zamanla İspanya'nın önüne geçmiştir. ABD ise fındık üretimine 1900'lu yıllarda başlamıştır. 1960'larda yaklaşık 250.000 ton olan dünya fındık üretimi büyük oranda bu dört ülke tarafından gerçekleştirilmiştir (Çizelge 5). 2017 yılı itibarıyla dünya fındık üretimi 1 milyon tona ulaşmıştır. Bu üretim içerisinde Türkiye'nin payı yıllara göre %68 ile %75 arasında değişim göstermiştir. Bugün dünya üzerinde 40'tan fazla ülkede fındık üretimi yapılmaktadır. Özellikle Gürcistan, Azerbaycan, ABD ve İtalya FAO destekli olarak fındık üretim sahalarını hızla artırma çabası içerisinde.

Fındık her dönemde ülkemiz için önemli ihracat ürünlerinden birisi olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında, 1929 ekonomik krizi ve II. Dünya Savaşı süresince fındığın ihracatımız içerisindeki payı %6–8 civarında olmuştur. 7 Eylül 1946 kararlarından sonra fındığın hem üretimi artmış hem de ihracatımız içerisindeki payı %14'lere kadar yükselmiştir (Çizelge 6).

Çizelge 2. Osmanlı İmparatorluğu döneminde fındığın ihracat oranı (%)

Table 2. Export rate of hazelnut during the Ottoman Empire period

Yıllar Year	Fındık ihracatı (altın Lira) Hazelnut export (gold Lira)	İhracat oranı (%) Export rate
1878	67	7.98
1882	191	17.42
1897	290	19.66
1908	535	29.01
1910	1241	10.86
1913	1139	6.43

Kaynak: Kemal Peker; Theophratos ve fındık, 1960

Çizelge 3. Cumhuriyetin ilk yıllarında fındık rekoltesi

Table 3. Hazelnut crop in the first years of the republic

Yıllar Year	Rekolte (ton) Crop	Verim (kg/da) Yield	Yıllar Year	Rekolte (ton) Crop	Verim (kg/da) Yield
1923	23.085	35.5	1938	31.849	49.0
1924	17.155	26.4	1939	91.620	140.9
1925	51.268	78.9	1940	27.562	42.4
1926	23.336	35.9	1941	24.388	37.5
1927	54.251	83.4	1942	68.260	105.0
1928	22.469	34.5	1943	53.300	82.0
1929	7.453	11.4	1944	68.080	104.7
1930	49.305	75.9	1945	35.600	54.7
1931	25.097	38.6	1946	85.000	130.7
1932	43.067	66.2	1947	54.600	84.0
1933	44.775	68.9	1948	47.000	72.3
1934	31.535	48.5	1949	87.000	133.8
1935	52.496	80.7	1950	20.800	32.0
1936	54.865	84.4	1951	85.000	132.0
1937	66.843	102.8	1952	74.500	114.6

Kaynak: Kemal Peker; 550 yıllık bir mahsul fındık, 1953

Çizelge 4. Mısır ve fındık fiyatları arasındaki ilişki

Table 4. The relationship between corn and hazelnut prices

Yıllar Year	Fındık fiyatı (kuruş) Hazelnut price	Mısır fiyatı (kuruş) Corn price	Fındık/Mısır (kg) Hazelnut/Corn
1938	38.5	5.0	7.700
1939	19.7	6.0	3.280
1941	60.0	98.5	0.600
1942	58.0	113.0	0.513
1948	68.0	23.0	2.956
1950	130.0	25.0	5.200
1952	100.0	20.0	5.000

Kaynak: Kemal Peker; 550 yıllık bir mahsul fındık, 1953

Çizelge 5. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye ve Dünya fındık üretimi (ton)

Table 5. Turkey and world hazelnut production in the first years of the republic

Yıllar Year	Türkiye Turkey	İspanya Spain	İtalya Italy	ABD USA	Toplam Total
1925	51.268	19.197	10.050	–	80.515
1930	49.305	10.500	17.000	300	77.105
1935	52.496	24.000	18.000	1.240	95.736
1939	92.620	24.200	15.265	3.890	135.975
1945	35.600	18.500	15.700	5.300	75.100
1949	87.000	25.300	30.300	10.680	153.280
1951	85.000	12.600	33.000	7.120	138.520
1952	74.500	10.000	22.600	11.240	118.340

Kaynak: Kemal Peker; 550 yıllık bir mahsul fındık, 1953

Çizelge 6. Cumhuriyetin ilk yıllarında fındık ihracat oranı (%)

Table 6. Export rate of hazelnut in the first years of the republic

Yıllar Year	Fındık ihracatı (TL) Hazelnut export	İhracat oranı (%) Export rate
1923	3.185.000	4.5
1925	14.180.000	7.36
1930	10.292.000	6.79
1936	13.531.000	11.49
1939	8.259.000	6.48
1943	21.001.000	8.16
1946	40.806.000	9.44
1950	52.135.000	7.06
1955	124.467.000	14.18
1957	124.645.000	12.09

TÜRKİYE FINDIK ÜRETİM ALANLARI VE ÜRETİMİ

Türkiye 705.445 ha üretim alanı ile Dünya fındık üretiminin doğal lideri konumundadır. Türkiye Dünya’da fındık üretiminin ilk başladığı yer ve fındık yetiştiriciliği için uygun iklim koşullarına sahip olmasının yanı sıra Dünyanın en kaliteli fındık çeşitlerine sahiptir. Türkiye

ekonomisinde oldukça önemli bir yeri olan fındığın 1964 yılında devlet tarafından alım garantisi verilmesi ve destekleme alımlarına başlanması ile üretim alanları hızla artmıştır. 1983 yılında “Fındık Üretiminin Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi” hakkındaki 2844 sayılı kanun çıkarılmıştır. Türkiye fındık üretimi; 13 il ve 62 ilçe (Ordu 150.000 ha, Giresun 100.000 ha, Trabzon 50.000 ha ve II. Üretim bölgesi 100.000 ha) olmak üzere toplam 400.000 ha alanda yapılmaktaydı (Çizelge 7). 2844 sayılı kanunda yapılan değişikliklerle fındık üretimi yapılan il ve ilçe sayıları sürekli artış göstermiştir.

2014 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile fındık üretimi, Karadeniz’e kıyısı olan bütün illerin yanı sıra iç kesimde Gümüşhane, Tokat ve Bolu’nun bazı ilçeleri olmak üzere toplam 16 il 123 ilçe ve 705.445 ha alanda yapılmaktadır. Böylece son 35 yılda “Fındık Üretiminin Planlanması ve Dikim Alanlarının Belirlenmesi” hakkındaki kanuna rağmen fındık üretim alanları %76 oranında artmıştır. Fındık üretim alanlarının Birinci Üretim Bölgesi’nde maksimum sınırlara geldiği görülmektedir. İkinci Üretim Bölgesi’nde ise özellikle Samsun ve Sakarya’da artış eğilimi devam etmektedir.

Çizelge 7. İller bazında Türkiye fındık üretim alanları (ha)

Table 7. Turkey’s hazelnut production areas on provinces basis

İller	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ordu	200.538	227.054	227.119	227.183	227.183	227.183	227.092	227.092
Giresun	117.639	117.639	121.773	117.729	117.137	117.111	117.087	117.102
Samsun	88.341	88.341	88.341	89.593	89.593	90.623	93.609	93.618
Sakarya	69.192	69.085	69.082	72.175	72.173	72.598	72.798	73.084
Trabzon	62.809	64.283	64.544	65.485	65.432	65.349	65.552	65.552
Düzce	62.698	62.675	62.706	62.706	62.685	62.685	62.685	63.144
Zonguldak	23.418	23.418	23.418	23.591	23.591	23.593	23.618	23.834
Artvin	11.127	11.322	11.322	8.850	8.665	8.665	8.694	8.805
Kocaeli	8.439	8.435	8.436	8.016	7.966	8.062	7.981	7.981
Kastamonu	7.423	7.525	7.463	7.473	7.471	7.471	8.227	8.227
Bartın	3.141	4.102	4.102	6.000	6.000	6.000	5.937	5.937
Rize	3.558	3.558	3.558	3.609	3.607	3.607	3.539	3.439
Sinop	1.665	1.665	1.665	1.676	1.676	1.701	1.701	1.721
Bolu	1.100	1.088	1.088	1.088	1.088	1.088	1.201	1.233
Gümüşhane	778	825	825	840	822	802	800	810
İstanbul	2.162	2.162	2.162	2.186	2.186	2.186	2.186	2.187
Diğer	3.837	3.787	3.803	8.944	3.866	4.004	5.724	8.901
Toplam	667.865	696.964	701.407	702.144	701.141	702.628	705.445	706.667

Kaynak: TÜİK, 2018

Türkiye’nin iller bazında son sekiz yıllık fındık üretimi değerlendirildiğinde yıllık ortalama 144.715 tonluk verim ile Ordu ilk sırada yer almaktadır. Bunu 88.625 ton ile Sakarya, 77.775

ton ile Samsun, 74.117 ton ile Giresun, 65.000 ton ile Düzce ve 40.426 ton ile Trabzon izlemektedir. Bu çizelgede Türkiye’nin en büyük fındık üreticisi ilin Ordu olduğu görülmektedir. Ordu Türkiye

findık üretim alanlarının ve verimin yaklaşık %32'sine sahiptir. Alan olarak; Giresun %17, Samsun %13, Sakarya %10, Trabzon %9 ve Düzce %9'luk paya sahiptir (Çizelge 8).

İklim şartları ve gerekli kültürel işlemlerin yeterince yapılmaması ve findık bitkisinde görülen kısmi periyodisite gibi etkenler, verimde dalgalanmalara neden olmaktadır. Türkiye'de

findık üretiminin özellikle Birinci Üretim Bölgesi'nde (III. ve IV. sınıf) tarım dışı alanlarda yapılması, findık bahçelerinin genellikle yaşlı, ekonomik ömrünü tamamlamış ve arazilerin çok parçalı olması nedeniyle Trabzon, Giresun ve Ordu illerindeki verim Sakarya, Samsun ve Düzce illerinden daha düşüktür.

Çizelge 8. İller bazında Türkiye findık üretim miktarı (ton)

Table 8. Turkey's hazelnut production quantity on provinces basis

İller / Provinces	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Ordu	141.714	99.881	145.353	178.357	84.874	200.938	93.030	213.572
Giresun	74.944	67.603	101.532	81.342	31.567	105.023	37.591	93.339
Samsun	83.830	52.087	88.392	69.392	73.544	90.857	67.855	96.240
Sakarya	108.150	74.537	118.057	64.540	94.895	82.708	77.279	88.840
Trabzon	45.932	33.410	58.767	44.537	31.065	39.126	28.978	41.594
Düzce	78.902	45.098	81.278	48.295	69.503	69.344	54.493	74.350
Zonguldak	26.098	20.365	25.890	19.105	30.148	22.572	28.428	30.932
Artvin	10.711	9.416	9.414	14.420	9.346	6.314	5.022	4.149
Kocaeli	13.473	10.649	10.524	8.531	7.323	7.530	7.033	11.898
Kastamonu	4.311	4.488	4.993	5.102	4.231	5.213	5.769	6.210
Bartın	2.742	3.683	7.016	5.684	6.688	6.765	7.153	5.972
Rize	1.962	2.174	1.633	1.377	1.122	1.303	881	1.331
Sinop	1.439	1.092	1.024	1.112	1.078	1.175	1.080	1.118
Bolu	310	299	299	290	364	366	228	225
Gümüşhane	648	758	903	876	878	723	483	500
İstanbul	1.088	840	1.088	1.073	985	993	830	791
Diğer	3.746	3.620	3.837	4.967	2.389	5.050	3.867	3.939
Toplam	600.000	430.000	660.000	549.000	450.000	646.000	420.000	675.000

Kaynak: TÜİK, 2018

Çizelge 9. 2010–2017 yılları arasında önemli üretici illerin verimlilik durumu (kg/da)

Table 9. Productivity status of important producers between 2010–2017

İller / Provinces	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Ortalama / Average
Ordu	71	44	64	79	37	88	41	94	65
Giresun	64	57	83	69	27	90	32	80	63
Samsun	95	59	100	77	82	100	73	103	86
Sakarya	156	108	171	89	131	114	106	122	125
Trabzon	73	52	91	68	47	60	44	63	63
Düzce	126	72	130	77	111	111	87	118	104

Kaynak: TÜİK, 2018

Türkiye'nin iller bazında dekara ortalama findık veriminin İkinci Üretim Bölgesi'nde daha yüksek olduğu görülmektedir (Çizelge 9). Sakarya 125 kg/da verimle birinci sırada yer alırken bunu 104 kg/da verimle Düzce, 86 kg/da verimle Samsun izlemektedir. Birinci üretim bölgesi olan Trabzon, Giresun ve Ordu illerinin ortalama verimi birbirine çok yakın olup; Ordu 65 kg/da, Giresun ve Trabzon 63 kg/da'dır. İkinci Üretim Bölgesi'nde bulunan Samsun'da dekara verimin Sakarya ve Düzce'den daha düşük olmasının

önemli bir nedeni verim çağına gelmemiş genç bahçelerin daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

DÜNYA FINDIK ÜRETİMİNDE TÜRKİYE'NİN YERİ

Son on yıllık Dünya findık üretimi incelendiğinde FAO, TÜİK ve INC verilerine göre Üretim miktarında yıllara göre dalgalanmaların

olduğu ve üretimin 700.000 ton ile 1milyon ton arasında değiştiği görülmektedir. Türkiye'nin ortalama 561.000 ton ile açık ara lider konumunu muhafaza etmektedir (Çizelge 10). Türkiye'yi ortalama 100.000 ton ile İtalya izlemektedir.

Son yıllarda yeni üretici ülkelerin devreye girmesi ve bu ülkelerin karteller tarafından desteklenmesi ile Dünya fındık üretim alanları hızla artmaktadır. Türkiye fındık üretim alanlarında 705.445 ha ve %75,8'lik payı ile tarihi avantajından kaynaklanan açık ara lider konumunu devam ettirmektedir (Çizelge 11). Türkiye'yi %8.07'lik pay ile İtalya izlemektedir. Son yıllarda fındık yetiştiriciliği konusunda hızlı bir gelişme gösteren Azerbaycan, İran ve Gürcistan gibi ülkeler üretim alanı bakımından İspanya ve ABD'nin önüne geçmişlerdir. Şili'de son yıllarda fındık konusunda yaptığı yatırımlarla önemli bir üretici ülke konumuna gelmeyi amaçlamıştır. Şili'nin Güney Yarım Küre'de yer alması diğer üretici ülkelere göre önemli avantajlar sağlamaktadır. Diğer ülkeler piyasaya depolanmış kuru fındık sunarken, Şili piyasaya taze çerezlik fındık sunma avantajına sahiptir. Türkiye fındık üretiminde alan ve üretim miktarı açısından açık ara önde olmasına rağmen birim alandan elde edilen verim bu ülkelerden düşüktür. Türkiye'de verimlilik 95 kg/da, İtalya'da 133

kg/da, İspanya'da 133 kg/da, Azerbaycan'da 141 kg/da, ABD'de 227 kg/da ve Gürcistan'da 356 kg/da'dır (INC, 2017).

DÜNYA FINDIK TÜKETİMİNDE TÜRKİYE'NİN YERİ

Dünyada fındık tüketimi kabuklu olarak yılda 830.000 bin ton civarında olup, ülkemizde 87 bin ton civarındadır (Çizelge 12). Antep fıstığı, badem, ceviz ve kestane gibi ikame ürünlerin çok olması, tüketimi artırmaya yönelik çalışmaların yetersizliği, fındığın kullanım alanlarının yaygınlaştırılamaması, halkın alım gücünün yetersizliği gibi birçok faktörler iç fındık tüketiminin artışını olumsuz yönde etkilemektedir.

Türkiye'de üretilen fındığın sadece %11–12'lik kısmı iç pazarda tüketilmekte ve kişi başına yıllık tüketim miktarı 500–600 gr civarında kalmaktadır. Türkiye–AB Fındık Danışma Toplantısı verilerine göre Türkiye kabuklu fındık tüketimi son 13 yıl içinde dalgalanmalar göstererek en fazla 2012 yılında 130 bin ton, tüketimin %14'ünü, en az ise 2004 ve 2005 yıllarında 60 bin ton ile yıllık tüketimin %9'unu oluşturmaktadır.

Çizelge 10. Dünya fındık üretimi (ton)

Table 10. The world hazelnut production (ton)

Ülkeler Country	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Türkiye Turkey	800.791	500.000	600.000	430.000	660.000	549.000	450.000	646.000	420.000	675.000
İtalya Italy	111.841	106.600	90.270	128.940	85.232	112.650	75.456	101.643	120.572	100.000
Gürcistan Georgia	18.700	21.800	28.800	31.100	24.700	39.700	33.800	35.300	29.500	60.000
Azerbaycan Azerbaijan	27.745	30.430	29.454	32.922	29.624	31.202	30.039	32.260	33.941	45.000
ABD USA	29.030	42.638	25.401	34.927	35.500	40.823	32.659	28.123	34.473	34.000
Şili Chile	2.000	3.000	2.400	5.200	6.300	9.500	9.479	10.814	16.173	20.000
İspanya Spain	24.330	10.290	15.086	17.590	14.406	15.300	13.542	11.423	15.306	19.000
İran Iran	18.607	17.492	18.443	18.758	19.532	20.655	10.098	12.723	16.327	12.000
Çin China	16.000	18.000	19.500	22.000	23.000	23.000	23.533	24.872	26.071	8.000
Diğer Other	19.285	25.965	24.401	23.288	25.726	27.242	29.288	29.560	32.114	24.500
Toplam Total	1.068.329	773.097	854.593	744.725	923.994	869.072	707.894	932.718	743.455	997.500

Kaynak: FAO; TÜİK ve INC, 2018

Çizelge 11. Dünya fındık üretim alanı(ha)

Table 11. The world hazelnut production area (ha)

Ülkeler / Country	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	%
Türkiye / Turkey	663.193	642.867	667.865	696.964	701.406	702.143	701.141	702.628	705.445	75,8
İtalya / Italy	71.050	70.526	55.904	70.492	57.992	71.459	72.125	72.214	75.050	8,07
Azerbaycan / Azerbaijan	21.577	22.193	22.691	23.242	23.768	24.822	25.207	27.322	31.821	3,42
Gürcistan / Georgia	10.000	12.000	15.980	17.345	13.883	22.397	19.141	20.066	16.833	1,81
İran / Iran	14.578	19.962	19.133	16.610	13.614	20.416	20.631	37.431	17.899	1,92
ABD / USA	11.493	11.614	11.736	11.534	11.736	12.141	12.141	13.759	14.973	1,61
İspanya / Spain	15.411	14.536	13.803	14.067	13.912	13.800	13.590	13.301	14.197	1,53
Şili / Chile	5.987	6.676	4.199	7.544	8.687	8.712	8.686	8.712	13.109	1,41
Çin / China	9.106	10.500	10.648	11.000	11.500	11.500	11.955	12.366	12.903	1,39
Diğer / Other	19.342	18.702	25.701	21.576	23.691	25.385	25.993	26.787	28.404	3,04
Toplam / Total	841.737	829.576	842.902	891.466	880.189	912.775	910.610	934.090	930.090	100

Kaynak: FAO ve TÜİK, 2017

Çizelge 12. Dünya ve Türkiye fındık tüketimi (ton/kabuklu)

Table 12. The world and Turkey's hazelnut consumption (ton/shelled)

Yıllar Year	Diğer ülkeler Other countries	Türkiye tüketimi Turkey consumption	Toplam tüketim Total consumption
2007	705.438	80.000	785.438
2008	748.740	100.000	848.740
2009	733.200	90.000	823.200
2010	810.000	100.000	910.000
2011	744.000	100.000	844.000
2012	810.000	130.000	940.000
2013	780.000	120.000	900.000
2014	745.000	80.000	825.000
2015	740.000	90.000	830.000
2016	720.000	90.000	810.000

INC Mayıs 2017 Chennai INDIA

DÜNYA FINDIK İHRACATI VE TÜRKİYE'NİN YERİ

Dünya fındık ihracatında en büyük ihracatçı ülke Türkiye'dir (Çizelge 13). Ancak Türkiye üretim ve ihracatta büyük bir paya sahip olmasına rağmen bu üründen hak ettiği geliri elde edememektedir. Bunun başlıca nedenleri ise işlenmiş fındık ürünleri ihracatının çok düşük olması, ihracatta geleneksel AB pazarı dışındaki ülkelere ihracat miktarımızın çok az olması ve yeni pazar arayışlarında başarılı olunamamasıdır. Fındık ihracatında Türkiye'yi sırasıyla Gürcistan, İtalya ve Azerbaycan izlemektedir. Gürcistan ve Azerbaycan, fındığı genellikle ham madde olarak ihraç etmektedir. Teknolojik açıdan gelişmiş

ülkeler olan İtalya, ABD, İspanya ve Fransa üretici ülkeler olmasına rağmen ham madde olarak ithal ettikleri fındıkları çikolata ve çeşitli mamul ürünlere işledikten sonra ihraç etmektedir. Almanya fındık üreticisi olmamasına rağmen ham madde olarak ithal ettiği fındıkları çikolata ve çeşitli ürünlere işleyerek farklı ülkelere ihraç etmektedir. Bu ülkeler aynı zamanda re-export yaparak ithal ettikleri fındıkları üçüncü ülkelere pazarlayarak ihracat geliri elde etmektedirler.

Bilindiği üzere fındık ihracatında fiyatlar Dünya fındık üretim rekoltesindeki değişime bağlı olarak dalgalı bir seyir izlemektedir. Dünya fındık fiyatlarının belirlenmesinde Türkiye'de oluşan iç piyasa fındık fiyatları etkin rol oynamaktadır. İhraç fiyatlarının yüksek olması durumunda en büyük rakiplerimiz olan İtalya ve İspanya, AB'nin sağladığı destek ve büyük pazarlara yakınlık avantajını kullanarak daha düşük fiyatla satış yaparak piyasanın fındık talebini karşılamaktadır. AB'nin kendine yeterlilik ilkesinden hareketle AB ülkeleri ihtiyaçlarını öncelikle birlik üyesi ülkelere karşılamakta, devir stokları her yıl büyük oranda Türkiye'de oluşmaktadır.

Fındıkta alım garantisi, taban fiyat ve destekleme alımlarının başladığı 1964 yılından günümüze kadar bazı yıllara ait fındık ihracat miktarı, elde edilen gelir ve ihraç fiyatı (100 kg, kental/\$) çizelgede verilmiştir. Fındık ihraç fiyatları rekolteedeki dalgalanmaya ve Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz ve devalüasyonlara bağlı olarak dalgalanmalar gösterse de genelde düzenli bir şekilde artış göstermiştir. 1964 yılında 90 \$/kental olan fındık fiyatı 2005 yılında 921 \$/kental, 2015 yılında 1.177 \$/kental olmuştur (Çizelge 14).

Çizelge 13. Dünya fındık ihracatı (kabuklu/ton)
Table 13. The world hazelnut export (shelled/ton)

Ülkeler / Country	Yıllar / Years					Ortalama Average
	2011	2012	2013	2014	2015	
Türkiye / Turkey	487.533	531.488	549.315	505.057	480.275	510.773
İtalya / Italy	28.510	28.320	34.263	37.785	36.994	33.174
Gürcistan / Georgia	38.184	27.106	57.889	38.674	37.676	39.906
ABD / America	19.967	3.142	31.308	39.098	40.052	26.713
Azerbaycan / Azerbaijan	25.804	20.500	20.830	23.918	490	18.308
Almanya / Germany	9.868	5.658	10.072	11.898	9.615	9.440
İspanya / Spain	5.559	4.652	5.096	4.763	3.224	4.659
Diğerleri / Others	66.869	19.040	52.180	33.311	34.366	41.148
Dünya / World	682.264	639.906	760.953	694.595	642.691	684.082

Kaynak: INC ve KİB, 2016

Çizelge 14. Türkiye fındık ihracat verileri
Table 14. Turkey's hazelnut export statistics
(including processed kernels)

Yıllar Year	İhracat miktarı (iç/ton) Export quantity (kernel/ton)	İhracat değeri (000.)\$ Export value	Kentali (\$) (100 kg)
1964	48.846	43.771	90
1965	60.134	61.441	102
1973	102.504	122.540	120
1980	101.516	450.731	444
1990	195.645	550.976	281
1995	241.357	767.913	318
1997	202.909	925.651	456
2004	217.651	1.220.696	560
2005	209.364	1.928.379	921
2014	252.528	2.314.253	916
2015	240.137	2.827.316	1.177
2017	269.623	1.866.877	693

Kaynak: KİB, 2018

FINDIK SEKTÖRÜNDE KOOPERATİFLEŞME

1929 Dünya ekonomik buhranı, tarımsal ürün fiyatlarında yaşanan düşüş nedeniyle, Türkiye gibi tarıma dayalı ekonomiler üzerinde sarsıcı etkiler yaratırken, bu girdaptan kurtulmanın çaresi kapsamında gündeme getirilen hususlardan birisi de tarım piyasalarının örgütlenmesi meselesiydi. Güçlü, “güvenilir” bir sermayenin bulunmadığı koşullarda, devlet süreci omuzlamak seçeneğine yönelmiştir. Devletin örgütlenme sürecine dahil, dünya piyasasında rekabet edebilme kapasitesine sahip bir sermaye gücü yaratmakla doğrudan bağlantılıdır.

Fındık, 1929 Dünya ekonomik buhranı sonrasında, Türkiye’de benimsenen “korumacı devletçi” politikalar bağlamında, 1930’lu yılların

başından itibaren yoğun bir ilginin konusu olmuştur. Ülke ihracatındaki önemi ve belli bir bölgenin neredeyse tek geçim kaynağı olması, bu ilginin kaynağını teşkil etmiştir.

Fındık esasen bir ihraç ürünü olması nedeniyle, devlet için doğrudan bir gelir kaynağıydı. Dünya fındık piyasasında, önemli bir ağırlığa sahip olan Türkiye, bir yandan buhrandan kaynaklı sorunları aşmaya çalışırken, diğer yandan mevcut rakiplerin rekabeti ve olası rakiplerin yarattığı tedirginlikle yerini sağlamlaştırma arayışına girmiştir. İstikrarlı spekülasyonlardan arındırılmış bir piyasayı garantiye almak önem kazanmıştır.

Bunu gerçekleştirecek güçlü bir yerli sermayenin bulunmaması, devletin bizzat devreye girmesi sonucunu doğurmuştur. Piyasayı düzenleme konusunda devlete inisiyatif tanıyan bir yasal çerçeve oluşturulduktan sonra, örgütlenme safhasına geçilmiştir.

Türkiye’de 1930’lu yıllara damgasını vuran korumacı-devletçi politika bağlamında başlatılan fındık piyasasının örgütlenme sürecine, devlet etkin bir şekilde müdahil olmuş, kooperatifleşmenin başlamasını sağlamıştır. Devlet üretim safhasındaki örgütlenmenin ardından ihracat piyasasının örgütlenmesinde de etkinliğini göstermiştir. Kooperatifleşmede İspanya’nın fındık üreticisini dönemin tacirlerinin suiistimallerinden koruma adına Türkiye’den birlikte hareket etme ve üreticilerin örgütlenmesini talep etmesi de önemli rol oynamıştır. Çünkü fındık, özellikle Giresun, Trabzon ve Ordu’nun tek geçim kaynağı ve bir milyonu aşkın insanın kaderini belirleyen bir üründü. Yaşanabilecek sıkıntı, yalnızca ülkenin ihracat gelirini düşürmekten ibaret değildi, söz konusu bölge için de yıkıcı sonuçlar yaratabilecek nitelikteydi. Türkiye, gerek bir bölgenin kaderini doğrudan etkileyecek potansiyeli, gerekse dünya

piyasasında sahip olduğu ağırlıklı konumu dikkate alarak politikasını belirlemek durumundaydı. Böylece 21 Ekim 1935 tarihinde kabul edilen Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanun'un belirlediği yasal zemin çerçevesinde, beş kooperatifin birleşmesi ile 1938 yılında fındık piyasasının temel aktörlerinden birisi olacak olan FİSKOBİRLİK kurulmuştur. Türkiye'nin dünya fındık piyasasındaki hâkimiyetini koruması için bu süreç iyi yönetilmeliydi. Fındık piyasasında yaşanabilecek herhangi bir istikrarsızlık yeni rakip ülkeler doğuracağı gibi mevcut rakiplerin yapacağı bir üretim hamlesi Türkiye'nin piyasadaki hâkimiyetini kaybetmesine neden olabilirdi.

1938 yılı itibari ile fındık rekoltesi Türkiye'de asgari 40.000 ton iken, İspanya'da 22.000 ton, İtalya'da 18.000 ton ve Rusya'da 6.000 ton olarak gerçekleşmişti. Rakamlar dünya piyasasının yarıya yakınının Türkiye tarafından kontrol edildiğini gösterse de İtalya ve İspanya'da üretim 100kg/da iken Türkiye'de 40 kg/da'dı (Peker, 1964).

Atatürk, 1 Kasım 1937'de meclis açış konuşmasında, ihracat mallarına ilişkin yürütülen kooperatifleşme üzerinde durmuş, fındığın isminden bizzat bahsetmek suretiyle kurumsallaşmanın gereğine işaret eden ifadeler kullanmıştı; "İhracat mallarımızın, Hükümetin yakın kontrolü altında, satışlarının teşkilatlandırılması mühimdir. Bunu göz önünde tutan Ekonomi Vekâleti geçen yıl içinde; Iğdır'da, Ege, Trakya bölgelerinde türlü mevzulara ait satış kooperatifleri teşkil etmiş ve onları faaliyete geçirmiştir. Önümüzdeki yıl içinde, başta fındık olmak üzere, diğer belli başlı mahsullerimiz de, alakalandıran birlikleri vücuda getirmelidir" (T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, C:20, 1937:5) (Peker, 1964).

TARTIŞMA

Fındık sektörünün yapısal sorunlarının başında, arz-talep dengesizliği gelmektedir. İklim koşulları nedeniyle bazı sezonlarda piyasaya arz edilen fındık miktarı oldukça yüksek bazı sezonlarda ise düşük gerçekleşebilmektedir.

Bu durum üretici gelirleri ve ihraç fiyatlarını doğrudan etkilemekte, fiyat istikrarsızlığına sebep olmakta, yükselen fiyatlar rakip ülkelerin üretim alanlarını artırmasına ve yeni üretici ülkelerin devreye girmesine neden olabilmektedir. İhracatçı firmalar sezon öncesi belirli bir fiyat öngörerek

yapmış oldukları bağlantılardan ve rekolteye bağlı fiyat istikrarsızlıklarından dolayı zaman zaman mağduriyetler yaşamakta bu durumdan üreticiler zarar görmektedir.

Bugüne kadar yapılan üç Milli Fındık Şurası'nda da; bitki sağlığı, bitkisel üretim, budama, gübreleme gibi kültürel işlemlerin yanında pazarlama ve ekonomik işletme büyüklüğünün korunması vb. sorunlara yönelik çözüm önerileri tartışılarak siyasi otoriteye sunulmuştur. Ancak bunların birçoğuna hala ciddi anlamda çözüm üretilenmemiştir. Dünya fındık üretiminin doğal lideri olan Türkiye bugüne kadar kısa vadeli popülist politikalar nedeniyle sağlıklı ve sürdürülebilir bir fındık politikası geliştirememiş, tarihi misyonundan kaynaklanan avantajını elinden kaçırmak üzeredir. Fiskobirlik'in işlevini yapamaz hale gelmesi ile fındıkta inisiyatif, alıcı firmaların eline geçmiştir. Üretim dalgalanmalarından kaynaklanan arz talep dengesizliği üreticilerin aleyhine bir durum oluşturmuştur. İstikrarlı bir fındık politikası oluşturulamadığından yeni pazar arayışlarında isteksiz davranılmıştır.

Fındık işleme sanayii istenen seviyede geliştirilememiş, fındık katma değeri yüksek ihraç ürünü haline getirilememiştir. Fındık fiyatları iç ve dış piyasada istikrara kavuşturulamamıştır. İç piyasada fındık tüketimi yeterince artırılmamıştır.

Fındık üreticilerinin ekonomik güçleri ve eğitim düzeyleri düşük, işletmeleri küçük ve çok parçalıdır. Bu durum yeni teknolojileri benimsemede duyarsız davranmalarına yol açmaktadır. Fındık üretim maliyetimiz, rakip konumunda bulunan ülkelere göre oldukça yüksektir. Fındık üretim maliyetinin düşürülmesi için verimliliğin artırılması zorunludur. Fındık üretim alanlarının, doğal sınırların dışına çıkması, üretimi gereğinden fazla artırırken, kalitede düşüşlere neden olmaktadır. Türkiye'nin mevcut fındık alanları verimin iyi olduğu bir üretim yılında, bugünkü dünya fındık rekoltesinden daha yüksek bir üretimi gerçekleştirecek potansiyele sahiptir.

Dünyada başta badem olmak üzere sert kabuklu meyve üretim alanları hızla artmaktadır. Bu nedenle piyasada fındığın yerine ikame edebilecek diğer sert kabuklu meyvelerle ciddi bir rekabet söz konusudur. Son yıllarda fındıkta rekolte düşüklüğü nedeniyle istikrar sağlanmış gibi gözükse de fiyat dalgalanmaları, tehdit unsuru olmaya devam etmektedir. Yakın coğrafyamızdaki ülkelerin ciddi anlamda rakip

olma yolundaki çabaları da bir tehdit unsuru oluşturacaktır. En önemli dış pazarımız olan Avrupa Birliği'nin kendine yeterlilik politikaları izlemesi ve yakın coğrafyamızdaki ülkelere fındık alanlarını artırma yönünde verdikleri destekler dikkatle takip edilmelidir.

SONUÇ

Piyasada istikrarlı bir fiyat oluşturabilmek için Fiskobirlik yeniden devreye sokularak üretim miktarı avantajıyla piyasada düzenleyici ve belirleyici konumuna kavuşturulmalıdır. Böylece her yıl ürün miktarına bağlı olarak oluşan fiyat istikrarsızlığı nispeten ortadan kaldırılmış olacaktır. İhracatın natürel fındıktan katma değeri yüksek fındık ürünlerine yönlendirilmesi için tedbirler geliştirilip uygulanmalıdır ve markalaşma yoluna gidilmelidir.

Ar-Ge çalışmaları ile pazar istekleri doğrultusunda periyodisite eğilimi daha düşük yeni çeşitler geliştirilerek üretime kazandırılmalıdır. Fındıkta mekanizasyon ve iyi tarım teknikleri yaygınlaştırılmalıdır. Böylece hasat, harman, depolama ve işleme sırasındaki kayıplar en aza indirilmeli, hijyen sağlanarak, aflatoksin gelişiminin önlenmesine yönelik teknikler geliştirilmelidir (Kurt, 2004). Lisanslı depoculuk yaygınlaştırılarak, fiyat istikrarı sağlanmalıdır. Ar-Ge sonuçlarının hızlı bir şekilde sahaya ve ilgili sektörlerle aktarılması amacıyla, tüm paydaşların aktif katılımı sağlanmalı, etkin inovasyon çalışmaları yapılmalı, çikolata sanayii teşvik edilmeli, işlenmiş ürünlerde Türk fındığını öne çıkararak markalaşması teşvik edilmelidir.

Fındık tarımının mekanizasyonunun gerçekleştirilememesi, maliyetleri artırdığından gelecekte çok daha önemli bir tehdit unsuru olacak, rakip ülkelerle rekabet edebilmek için fındığın taban arazilerde yetiştirilmesi engellenemez hale gelebilir. Fındık üretim alanlarını genişletmek yerine mevcut alanların rehabilite edilmesi ülke menfaatleri ve kırsal nüfusun yerinde istihdamı için daha yararlı olacaktır. Fındığın insan beslenmesi ve sağlığındaki rolü giderek daha iyi anlaşıldığı için fındığa olan talep artış eğilimini muhafaza edecektir (Kurt, 2014).

Fındık üretimi ve pazarlanmasında karşılaşılan sorunlar kısa vadede çözülemezse Türkiye'yi bu konuda çok sıkıntılı günlerin beklediği açıkça görülmektedir. Türkiye halen 705.445 ha üretim

alanı ile Dünya fındık üretim alanlarının %76'sına ve 675.000 ton üretim ile fındık üretiminin %68'ine sahiptir. Bugün dünya genelinde 40'a yakın ülkede 930.000 ha alanda 997.500 ton fındık üretilmektedir. Bu üretici ülkelerin 2025 projeksiyonlarına göre dünya genelinde yaklaşık 665.000 ha alanda 1.365.313 ton fındık üretilmesi planlanmaktadır ki bu miktar bugünkü fındık tüketiminin 450.000 ton fazlası demektir. Buna 725.000 ton olarak öngörülen Türkiye üretimi de eklediğinde 2.090.313 tonluk bir üretim rakamına ulaşmakta olup, bu durum Türkiye'nin Dünya fındık üretimindeki payı %68'lerden %35'lere inmesini ve Dünya fındık tüketiminin 2,5 kat fazlasını ifade etmektedir (Arslantürk, 2016).

KAYNAKLAR

1. Peker, K., 1953. 550 yıllık bir mahsul-fındık 1403-1953. Ege Matbaası, İstanbul.
2. Peker, K., 1958. 555. yılında fındık ihracatımız. Becid Basımevi, İstanbul.
3. Peker, K., 1960. Theophrastos ve fındık. Becid Basımevi, İstanbul.
4. Peker, K., 1961. Fındık iktisadi yürüyüşü, dünü bugünü yarını. Becid Basımevi, İstanbul.
5. Peker, K., 1964. Fındığın kooperatifleşmesi, İstanbul.
6. Ayfer, M., Uzun, A., Baş, F., 1986. Türk fındık çeşitleri. Karadeniz İhracatçıları Birliği, Giresun.
7. Kurt, H., 2004. Fındığın üretim ve pazarlama aşamasındaki sorunları. 3. Milli Fındık Şurası, Giresun.
8. Kurt, H., 2014. TAGEM Sert kabuklu meyve araştırmaları çalışma grubu sunusu. (<https://w.w.w.tarim.gov.tr>)
9. Arslantürk, O., 2016. Dünyada fındık üretimi yapılan ülkeler. (<https://www.youtube.com>)